

Kartlegging av saker om seksuell trakassering eller overgrep i Den norske kirke i årene 2016 og 2017

Forebyggende arbeid mot seksuelle overgrep, grenseoverskridende adferd og seksuell trakassering i Den norske kirke

1 Bakgrunn

KA og Kirkerådet har siden 2010 gjennomført felles kartleggingsundersøkelser over omfanget av saker knyttet til seksuelle overgrep, grenseoverskridende adferd og seksuell trakassering begått av kirkelige ansatte og frivillige medarbeidere. I tillegg samler kartleggingsundersøkelsen inn informasjon om forebyggende tiltak mot seksuelle overgrep og trakassering som gjøres av virksomhetene i Den norske kirke.

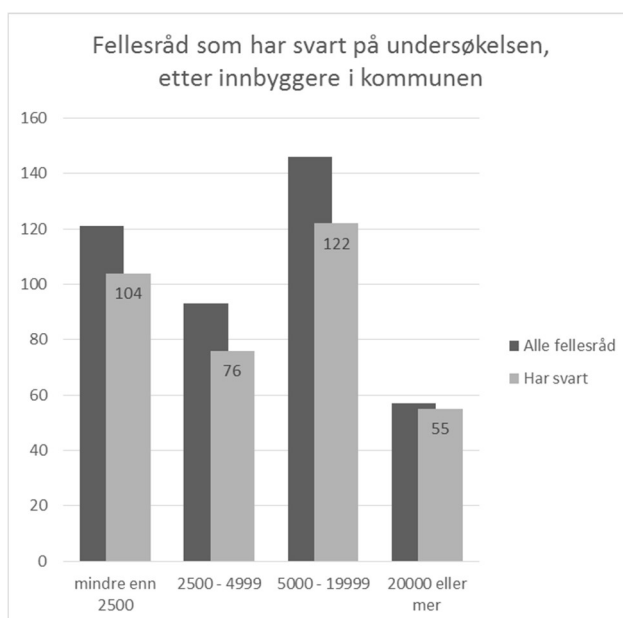
Undersøkelsene gjøres for to år av gangen og gjennomføres hvert annet år. Denne kartleggingen gjelder årene 2016 og 2017.

2 Metode og respondenter

Kartleggingen ble gjennomført som en Questbackundersøkelse i februar 2018. Den ble sendt til alle fellesråd (inkludert ett-sokns menighetsråd), alle bispedømmerråd og til Kirkerådet, til sammen 429 enheter. Kartleggingen er utformet slik at taushetsbelagt informasjon ikke er utlevert fra virksomhetene.

Undersøkelsen fikk en svarprosent på 85. Dette er en stor økning fra tidligere kartlegginger som hadde 66 % (2010-2011), 70 % (2012-2013) og 68 % (2014-2015) svar.

Alle bispedømmerråd og Kirkerådet har svart. Blant kirkelige fellesråd er det god svarprosent i alle kommunestørrelser, og nesten alle de største fellesrådene (20 000 eller flere innbyggere) har svart på undersøkelsen.

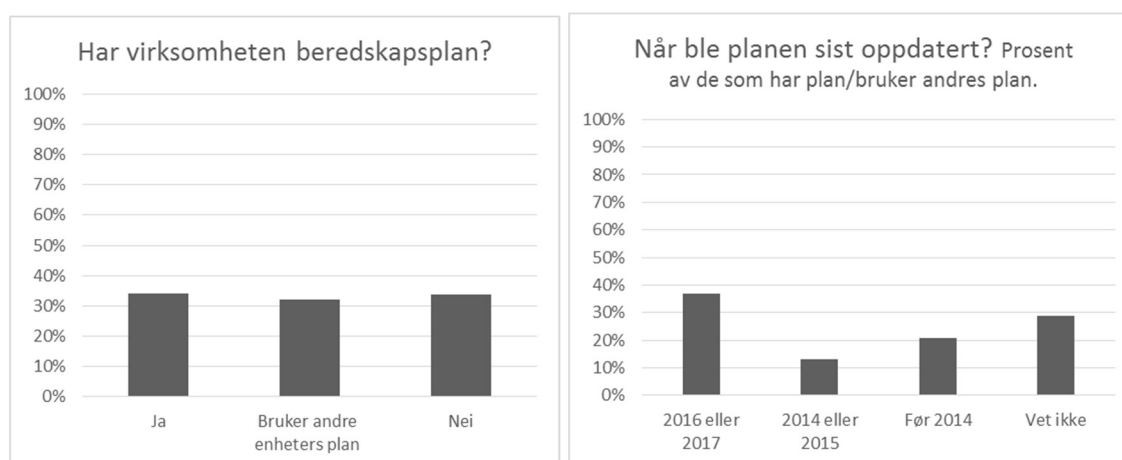
3 Generell del: Om forebyggende rutiner og konsekvenser av #metoo-kampanjen

Denne delen er besvart av alle virksomheter.

3.1 Beredskapsplan

Til sammen svarer 2/3 av respondentene at de har en beredskapsplan for forebygging og oppfølging av seksuelle krenkelser og overgrep, enten ved at virksomheten har en egen plan (34 % av respondentene) eller ved at de bruker en annen enhets plan (32 % av respondentene), for eksempel fellestråd som bruker bispedømmerrådets plan. 34 % av respondentene svarer at de ikke har en beredskapsplan.

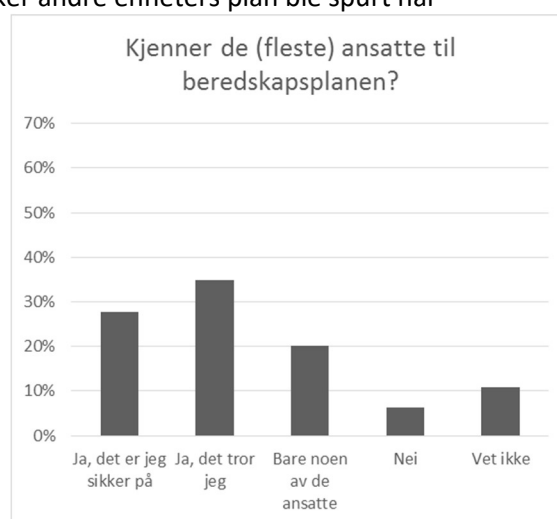
De som ikke har beredskapsplan ble spurt hvorfor. Om lag en tredjedel av de som svarer på dette, sier at virksomheten har konkrete eller mindre konkrete planer om å få beredskapsplaner på plass. 11 % svarer at de ikke ser behovet fordi de er en liten virksomhet.

I tidligere kartlegginger har svaralternativene kun vært ja og nei på spørsmålet om de har beredskapsplan. Blant virksomheter som bruker andre enheters plan har noen svart ja og noen svart nei, men forklart i fritekst at de bruker andre enheters plan. Årets undersøkelse kan derfor ikke sammenliknes med tidligere undersøkelser. Ved sist undersøkelse (2014-2015) svarte 52 % at de hadde beredskapsplan.

Virksomheter som har egen beredskapsplan eller bruker andre enheters plan ble spurt når beredskapsplanen sist ble oppdatert. 37 % svarer at planen sist ble oppdatert i 2016 eller 2017, mens 13 % svarer i 2014 eller 2015. 21 % svarer før 2014 mens 29 % vet ikke. Nesten alle de som svarer «vet ikke» på når planen sist ble oppdatert er virksomheter som bruker andre enheters plan.

Virksomhetene ble også spurt om de ansatte kjenner til beredskapsplanen. Til sammen 63 % av de som har beredskapsplan eller bruker andres plan tror eller er sikker på at de ansatte kjenner til planen. 6 % svarer nei og 11 % vet ikke.

3.2 Politiattest ved ansettelser

86 % av virksomhetene svarer ja på spørsmål om de krever politiattest ved ansettelser, jmf Kirkeloven § 29. De som svarte nei ble spurt hvorfor og fikk svare i fritekst. En del har krysset nei på dette spørsmålet, men spesifiserer i fritekst at de krever politiattest ved ansettelser i stillinger som har kontakt med barn og unge, men ikke alle stillinger. Når disse regnes inn som positive svar, er det til sammen 89 % som sier at de krever politiattest. Ved forrige undersøkelse (2016) svarte 84 % at de krever politiattest.

Alle bispedømmeråd, Kirkerådet og 95 % av fellesråd i kommuner med 5000 innbyggere krever politiattest ved ansettelser. 82 % av fellesråd i kommuner med 2500-4999 innbyggere og 73 % av fellesrådene i de minste kommunene, med inntil 2500 innbyggere, svarte ja på at de krever politiattest.

Av de som ikke krever politiattest, svarer en del at de er i ferd med å få på plass rutiner for dette. For øvrig avspeiler svarene at det i stor grad er små fellesråd som ikke krever politiattest. Noen få svarer at forholdene er så små at de ikke anser det som nødvendig, mens en del sier at spørsmålet om politiattest ikke har vært aktuelt fordi de ikke har stillinger det er aktuelt for eller ikke har gjort ansettelser på mange år.

3.3 Politiattest for frivillige

Spørsmålet om politiattest for frivillige ble bare stilt til fellesrådene. Det er menighetsrådene som avgjør om det skal kreves politiattest for frivillige. For noen fellesråd kan det derfor være vanskelig å vite noe sikkert om hvordan praksisen i menighetene er, og det kan være ulikt mellom menigheter i samme fellesrådsområde. Svarene er derfor kun et uttrykk for fellesrådenes inntrykk av situasjonen i sitt fellesrådsområde.

Fellesrådene kunne svare «ja, alltid», «ja, i de fleste menigheter», «i noen menigheter», «nei» eller «vet ikke». Flere har kommentert at svaralternativene ikke passer, fordi de krever politiattest fra noen frivillige men ikke alle. Kun de som svarte «nei» ble spurt hvorfor, og svarte i fritekst. Mange av disse svarer at de krever politiattest for noen av de frivillige, avhengig av oppgaver. Til sammen er det omkring 45 % av fellesrådene som svarer at det kreves politiattest alltid, i de fleste menigheter eller de spesifiserer at de krever politiattest av en del frivillige, avhengig av oppgaver. 38 % krever ikke politiattest for frivillige og 10 % vet ikke.

En del av de som ikke krever politiattest fra frivillige forklarer at de ikke har frivillige i barne- og ungdomsarbeidet, slik at det ikke er en aktuell problemstilling. Omtrent 10 % forklarer at de har andre forebyggende rutiner omkring det frivillige arbeidet, slik at politiattest ikke synes nødvendig.

Det er også en del kommentarer om det problematiske knyttet til å kreve politiattest fra frivillige. De fleste av disse sier det er praktisk umulig fordi de fleste frivillige har kortvarige oppdrag ofte på kort varsel, for eksempel foreldre som hjelper til. Det er også en del som svarer at det ikke kreves politiattest fra de frivillige fordi forholdene er så små at alle kjenner alle. Andre opplever det vanskelig å kreve politiattest av frivillige de kjenner godt eller av andre grunner, som for eksempel «Det kjennes unaturlig å kreve politiattest av damer over 70 år».

3.4 Konsekvenser av #metoo-kampanjen

#MeToo er en verdensomspennende grasrotkampanje i sosiale medier. Kampanjen skal vise omfanget av seksuelle overgrep og trakassering, særlig begått mot unge kvinner i arbeidslivet. #MeToo-fenomenet startet i USA i oktober 2017. Fenomenet kom for alvor til Norge i midten av

november samme år, og har satt fokus på seksuell trakassering i en rekke bransjer. Kirkelige miljøer har så langt ikke fått et eget fokus i Norge (pr april 2018).

Da denne undersøkelsen ble gjennomført i februar 2018 var #metoo-kampanjen et relativt nytt fenomen. Selv om kampanjen har fått mye fokus, vil det være begrenset hvor store konsekvenser kampanjen kan ha fått på få uker. Svarene på dette spørsmålet må derfor ses som et svar på #metoo-kampanjens umiddelbare konsekvenser, og sier ikke noe om hvilken varig virkning kampanjen kan få på kirkelig arbeid eller arbeidsmiljø.

Virksomhetene kunne krysse av for flere svar. 37 % av virksomhetene har ikke besvart spørsmålet og dermed angitt at #metookampanjen ikke synes å ha påvirket de ansatte eller virksomheten. Flere av disse kommenterer imidlertid at de mener kampanjen har ført til en økt bevissthet og holdningsendringer, selv om det ikke har fått noen av de konkrete konsekvensene som var angitt i spørsmålet. 63 % av virksomhetene har krysset av for et eller flere av alternativene.

Resultatene viser at kampanjen i stor grad har ført til en bevisstgjøring og at formelle sider av tematikken har fått fokus. Mange oppgir at forebygging har vært tatt opp som tema i stabsmøter e.l., og nesten like mange at varsling og håndtering av saker har vært tatt opp. Det er også svært mange som oppgir at rutiner, planer og systemer er blitt oppdatert/tatt frem eller laget.

En hel del virksomheter registrerer at #metoo synliggjør eller skaper usikkerhet og bekymring blant de ansatte. Ganske mange virksomheter sier at de opplever usikkerhet blant ansatte om grenseoppgangen mellom trakassering og «normal» fysisk nærhet, komplimenter o.l. En del opplever at ansatte er bekymret for urettmessige anklager.

Det er få som har opplevelse av at kirkemedlemmene ser på kirkens virksomhet eller de ansatte på en ny måte, eller økning i henvendelser fra folk som har opplevd krenkelsers utenfor kirken.

De virksomhetene som hadde saker å rapportere ble også spurt om kjennskap til sakene syntes å ha sammenheng med #metoo-kampanjen, se nedenfor.

4 Omfang av saker knyttet til seksuell trakassering, grenseoverskridende adferd og seksuelle overgrep i Den norske kirke

4.1 Hva omfattes av kartleggingen?

Kartleggingen har en bred inngang og omfatter alle saker om seksuell trakassering, seksuelle overgrep og grenseoverskridende seksuell adferd fra kirkelig ansatte eller frivillige som virksomheten har håndtert eller er kjent med. Det er *ikke* et krav at sakene skal være formelt varslet/meldt eller formalisert som personalsaker. Saker av alle alvorlighetsgrader skal meldes inn. Det meldes også inn saker der den anklagede ikke er ansatt eller frivillig medarbeider, men der krenkelsene har skjedd i rammen av kirkelig virksomhet.

Kartleggingen omfatter alle saker som virksomheten er gjort kjent med i årene 2016 og 2017. Det vil si at saker som har skjedd før 2016 men som virksomheten er gjort kjent med i 2016 eller 2017 er inkludert i denne kartleggingen.

Kartleggingen baserer seg på tilbakemelding fra virksomhetene (kirkeråd, bispedømmeråd og kirkelige fellesråd). Saker som virksomhetene av ulike grunner ikke kjenner til vil derfor ikke kunne fanges opp av undersøkelsen. Det er kjent at mange utsatte kvier seg for å melde fra om saken og at det derfor kan være mørketall. Det kan også være saker som virksomhetene er gjort kjent med, men av ulike grunner ikke har rapportert inn i denne undersøkelsen.

4.2 Innrapporterte saker

De innrapporterte sakene er av svært ulik type og alvorlighetsgrad. Sakene omfatter alt fra saker som har ført til fellende dom i rettsapparatet til saker som har preg av misforståelser eller uheldig adferd.

Det er innrapportert 16 saker der frivillige eller ansatte er anklaget for seksuell trakassering, krenkelser eller overgrep etter straffeloven, likestillings- og diskrimineringsloven eller arbeidsmiljøloven. Det er i tillegg innrapportert 18 andre saker: saker som enten ikke rammes av lov eller der den anklagede verken er ansatt eller frivillig i Den norske kirke. Til sammen omfatter kartleggingen 34 saker.

Virksomhetene rapporterer inn saker basert på hvilken lovbestemmelse saken hører til under. Det kan være utfordrende å vurdere hvilken lovbestemmelse en konkret situasjon hører til under, og virksomhetene har ikke alltid omfattende informasjon om saken. Enkelte hendelser kan vurderes og kategoriseres ulikt. For eksempel kan det være vanskelig å vurdere om en hendelse er seksuell adferd etter straffeloven, seksuell trakassering etter likestillings- og diskrimineringslovgivningen eller om det er uakseptabel adferd som ikke rammes av loven. I en del tilfeller har utsatte og anklagede ulik opplevelse av hendelsen, noe som kan gjøre det vanskelig å kategorisere saken. I denne rapporten er det virksomhetens vurdering av hendelsen som legges til grunn for kategorisering av sakene.

4.2.1 Saker der ansatte og frivillige i kirken er anklaget for seksuell trakassering, krenkelser eller overgrep

Det er rapportert inn til sammen 16 saker der kirkelig ansatt eller frivillig anklages for seksuell trakassering, seksuelle krenkelser eller overgrep etter straffeloven, likestillings- og diskrimineringsloven eller arbeidsmiljøloven. For tre av disse sakene antas #metoo-kampanjen å være medvirkende til at saken ble meldt til den kirkelige virksomheten.

4.2.1.1 Brudd på straffelovens bestemmelser

Det er rapportert inn fire saker der en kirkelige ansatte er anklaget for brudd på straffelovens bestemmelser: to saker gjelder seksuelt krenkende eller annen uanstendig adferd og to saker gjelder kroppskrenkelse. I to av disse sakene var den utsatte en ung deltaker i kirkelig arbeid, i ett tilfelle var utsatte en kirkelig ansatt. I en av sakene mangler informasjon om den utsatte. To av sakene ligger noe tilbake i tid, men har kommet frem nå. To av sakene er politianmeldt. Tre av de ansatte er ikke lenger i kirkelig tjeneste.

Det er ikke meldt inn noen saker der kirkelig ansatte anklages for seksuell handling eller omgang.

Det er rapportert inn seks saker der frivillige medarbeidere er anklaget for brudd på straffelovens bestemmelser. Alle sakene gjelder ungdommer i kirkens arbeid som utsettes for krenkelser fra unge ledere. Tre av disse hendelsene gjelder seksuell omgang, en gjelder seksuell handling og to gjelder seksuelt krenkende eller annen uanstendig adferd. Fem av sakene ble politianmeldt. Tre av de frivillige som sakene omhandler ble tatt ut av alt frivillig arbeid, mens to er tatt ut av enkelte oppgaver. I det siste tilfellet mangler slik informasjon. Alle disse sakene har hendt i perioden 2016 til 2017.

4.2.1.2 Seksuell trakassering

Det er meldt inn seks saker der kirkelige ansatte anklages for brudd på arbeidsmiljølovens eller likestillings- og diskrimineringslovgivningens bestemmelser om seksuell trakassering. I fire av disse tilfellene var den utsatte en kirkelig ansatt, i de to siste tilfellene var den utsatte en voksen frivillig/deltaker. Alle disse sakene er fra 2016 eller 2017. En av disse sakene er politianmeldt. Sakene har fått ulike konsekvenser: advarsel, endrede arbeidsoppgaver, veiledning, permisjon, samt at flere av de ansatte selv har sagt opp sin stilling.

4.2.2 Andre saker

Det er meldt inn til sammen 18 andre saker knyttet til seksualisert adferd, seksuell trakassering eller overgrep. For tre av disse sakene antas #metoo-kampanjen å være medvirkende til at saken ble meldt til den kirkelige virksomheten.

4.2.2.1 Saker om seksualisert adferd som ikke rammes av loven

Det er meldt inn sju saker knyttet til at ansatte eller frivillige, i forbindelse med sitt kirkelige arbeid, er anklaget for seksualisert adferd som ikke rammes av loven. I fem av disse sakene er anklagede en kirkelig ansatt og i to tilfeller en frivillig eller deltaker. Blant de utsatte er fire unge deltakere i kirkelig arbeid, én frivillig medarbeider og to er kirkelige ansatte.

Det er rapportert fire saker der kirkelig virksomhet har fått kjennskap til at en ansatt eller frivillig har hatt en seksualisert adferd som ikke rammes av loven men anses som kritikkverdig på sin fritid. Det ene forholdet ligger tilbake i tid.

4.2.2.2 Saker der anklagede verken er ansatt eller frivillig

Det er rapportert inn sju saker der personer som verken er ansatte eller frivillige i kirkens arbeid er anklaget for seksuelle krenkelser mot deltakere, frivillige ansatte eller andre, der krenkelser har skjedd i rammen av kirkelig virksomhet eller i kirkelig lokale. Sakene omfatter både brudd på straffelovens bestemmelser og seksualisert adferd som ikke rammes av lov. De anklagede er enten selv deltakere i kirkens arbeid, frivillige eller ansatte i samarbeidende virksomheter eller «innom» det kirkelige arbeidet av andre grunner.

4.3 Analyse og sammenlikning med tidligere år

Det er for årene 2016 og 2017 en klar økning i antall meldte saker i forhold til tidligere kartlegginger.

Det er imidlertid ingen tydelig økning i antallet overgrepssaker begått av ansatte. Økning ligger i saker der frivillige medarbeidere og andre (deltakere o.l) er anklaget, samt i saker som ikke rammes av lov.

Økningen i antall meldte saker kan skyldes to forhold:

1. Vi får vite om mer av det som skjer
2. Det forekommer flere tilfeller av seksuell trakassering og overgrep.

Sannsynligvis skyldes økningen begge deler:

Det er grunn til å tro at en del av økningen skyldes at undersøkelsen fanger opp en større andel hendelser knyttet til seksuelle krenkelsers enn tidligere undersøkelser har gjort:

- Svarprosent på undersøkelsen: Flere enheter har besvart undersøkelsen enn tidligere. Det gjør kartleggingen mer komplett, og flere saker inkluderes.
- #metoo-kampanjen kan ha bidratt til at flere utsatte velger å melde fra om det de har opplevd. Ved innrapportering av saker ble virksomhetene spurt om de har inntrykk av at kampanjen har hatt betydning for at saken ble meldt. For 6 av sakene som er meldt inn bekreftes en mulig sammenheng med #metoo-kampanjen.
- #metoo-kampanjen kan ha bidratt til en bevisstgjøring i virksomhetene, både slik at meldinger blir tatt imot med større alvor, registrert og behandlet, og ved at virksomhetene er mer omhyggelig med å innrapportere alle aktuelle saker i undersøkelsen.
- Samtidig som #metoo-kampanjen har en viss betydning, må kampanjen ses som ett konkret utslag av en generell økt bevissthet på overgrep og trakassering i samfunnet som går noe lenger tilbake i tid. De siste årene har det skjedd en endring der utsatte for seksuelle krenkelsers i større grad forteller og melder fra, og at slike saker blir tatt mer alvorlig enn tidligere. Dette kan bidra til at flere hendelser er blitt meldt til ansvarlig kirkelig virksomhet, også før #metoo-kampanjen.
- En del av denne generelle utviklingen handler om en endret holdning til de krenkelsene som ikke er svært grove. Der det tidligere var en holdning om at «såpass må man tåle», blir slike krenkelsers i dag i mye større grad forstått og håndtert som seksuelle krenkelsers. Dette fører til at utsatte i større grad enn tidligere melder fra om «mildere» former for krenkelsers.
- Sammen med dette kommer også en forventning om at ansvarlig instans skal stilles til ansvar, noe som også kan bidra til at flere saker blir meldt.
- Det at stadig flere forteller om sine erfaringer og blir tatt på alvor, bidrar igjen til at flere velger å fortelle. Jo flere som forteller, jo lettere er det å fortelle og melde fra om egne opplevelser. Slik går denne utviklingen stadig fortere.

Vi har imidlertid ikke grunnlag for å si hvorvidt det i tillegg også forekommer flere tilfeller av seksuelle overgrep og trakassering i Den norske kirke enn tidligere. Generelle samfunnsmessige forhold kan gi grunnlag for å tro at det også kan være flere hendelser:

- Det norske samfunnet har en stadig mer seksualisert kultur, som også vil prege kirkelige medarbeidere og kirkelige staber.
- Særlig ungdomskulturen blir stadig mer seksualisert. Dette preger også de kirkelige ungdomsmiljøene.

- Sosiale medier, både som kontakt-kanal og brukt til deling av bilder og film, er en del av dette. Selv om undersøkelsen i liten grad omfatter saker direkte knyttet til sosiale medier, er likevel praksis knyttet til sosiale medier et viktig element i dagens seksualiserte ungdomskultur.
- Mange steder er det er stadig mindre forskjell mellom kirkelige og «sekulære» ungdomsmiljøer, også når det gjelder holdninger og praksis knyttet til seksualitet.

Seksualiseringen av samfunnet generelt og ungdomskulturen er imidlertid en gradvis utvikling over lenger tid, 10-20 år, og kan ikke forklare en kraftig endring i antallet meldte krenkelsessaker de siste to år.

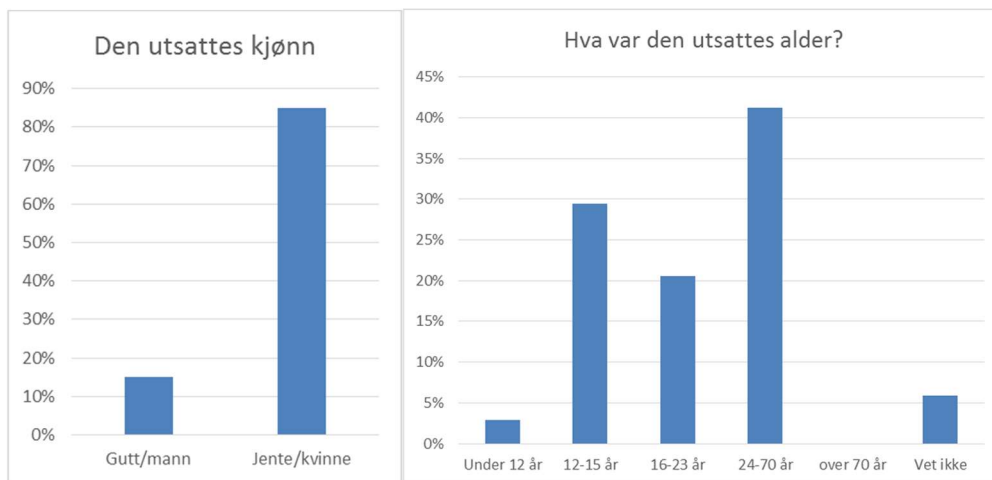
At økningen i antall saker om seksuell trakassering og overgrep i hovedsak er en type saker som det inntil nylig har vært mer vanlig å ikke melde, kan tyde på at økningen i stor grad skyldes at hendelser i større grad enn før blir rapportert. Når det gjelder økningen i saker knyttet til de kirkelige ungdomsmiljøene er det imidlertid større grad av usikkerhet på om det også skjer flere uønskede hendelser enn tidligere.

4.4 Statistikk

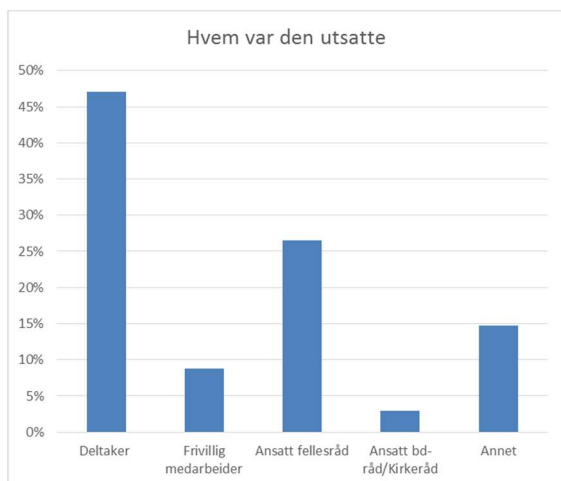
Alle de 34 meldte saker er inkludert i statistikken, både de som rammes av lov og de som ikke rammes av lov.

4.4.1 Utsatte

De utsatte fordeler seg på 15 % gutter/menn og 85 % jenter/kvinner. 32 % av de utsatte var under 16 år og 21 % var 16-23 år. Ingen var over 70 år.

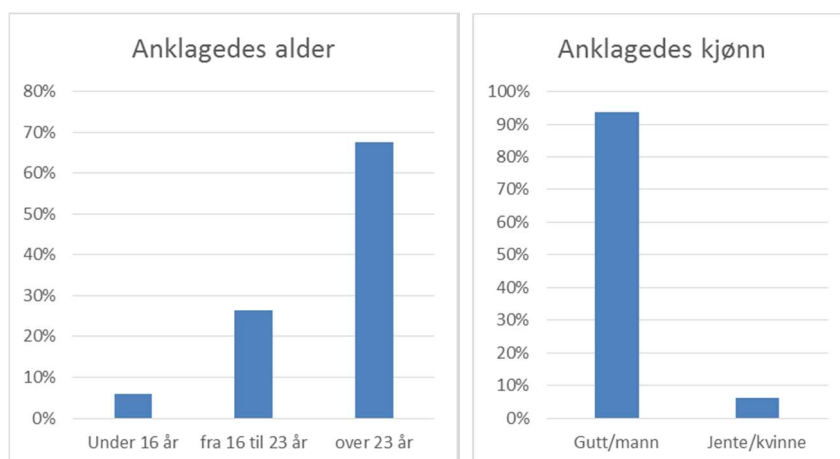
Nær halvparten (47 %) av de utsatte var deltakere i kirkelig arbeid og 9 % var frivillige medarbeidere. 27 % av de utsatte var ansatt i kirkelig fellesråd og 3 % var ansatt i bispedømmeråd/Kirkerådet.

4.4.2 Anklagede

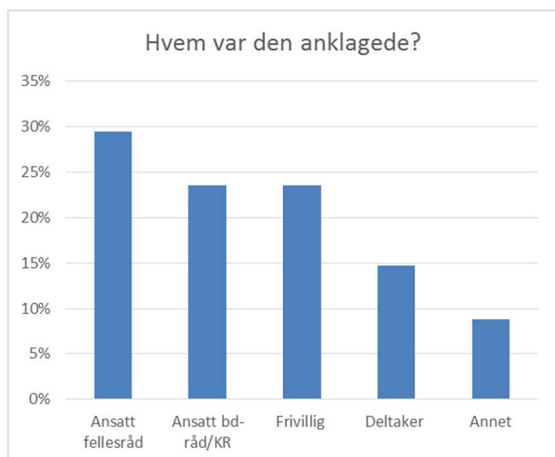
Blant de anklagede var 94 % gutter/menn og 6 % jenter/kvinner.

6 % av de anklagede var under 16 år, 27 % var 16-23 år g 67 % over 23 år.

29 % av de anklagede er ansatt i kirkelige fellesråd eller menighetsråd mens 24 % er ansatt i bispedømmeråd/Kirkerådet.

34 % av de anklagede er frivillige medarbeidere, 15 % er deltakere og 9 % «annet».

4.4.3 Diverse om saken

9 % av sakene har vært kjent i media.

35 % av alle sakene ble varslet eller anmeldt til politiet. Dette inkluderer alle saker som gjaldt seksuell omgang og handling og de fleste av sakene som gjaldt «seksuelt krenkende eller annen uanstendig atferd». I tillegg er det politianmeldt saker som gjaldt kroppskrenkelse, «trakassering/krenkelse etter likestillings- og diskrimineringsloven» og seksualisert adferd som ikke rammes av lov.

To av disse sakene har ført til fellende dom. Seks saker er henlagt. En sak har endt med påtaleunntatelse. Flere saker er fortsatt uavklart.